

1) Social differentiering

I inledningen av kapitlet om Social differentiering och social integration (Engdahl Larson,2006:255) beskriver de effektivisering och moralisk altruism som några av grunderna till tankarna kring differentiering. Det uppnås genom en ökad specialisering, men också, delvis genom specialisering, en ökad mängd beroenden mellan människor i allt större och större samhälle. Effekterna blir flera men handlar i slutändan om en ökad individuell frihet att välja sitt eget sätt att leva. Även om Engdahl och Larson beskriver en hel del kritik (Engdahl Larson,2006:258ff) kan jag personligen inte komma ifrån känslan av ett utvecklingsperspektiv.

Det känns starkast när det gäller *Segmentär differentiering* som ju präglas av en differentiering geografiskt, med byar eller stammar som lever åtskilda, men där individerna i byn samlas inför det gemensamma uppdraget att underhålla och utveckla byn. Jag upplever att en differentiering behöver utgå från något som differentieras till något nytt, att det är inbyggt en rörelse. Att hitta denna rörelse är svårt när det gäller segmentär differentiering, och det gör det svårt att förstå det relativt enkla begreppet. För att hitta exempel på att segmentär differentiering lever kvar i våra dagar får vi titta på samhällen som visar prov på vissa av kriterierna, även om de idag inte fullt ut är helt arkaiska. Med den världsbildning vi har idag ser jag det som omöjligt att hitta dessa äkta arkaiska samhällen eftersom det alltid kommer att finnas ett centralt styre som ser sig ha makten att påverka och föra talan för en bys innevånare, men de samiska samhällen vi haft och har i Norden har dock flera inslag, t.ex. det religiösa, nästan shamanistiska, inslaget som påverkar mycket av verksamheten i en sameby. De har interna maktfördelningar, men har annars jämna förhållanden mellan byarna.

Centrum-periferi-differentiering, som innebär skillnader i makt mellan olika geografiska lokaler av människor, visar sig på många ställen i den svenska samhällsstrukturen. Jag tycker ett av de tydligaste exemplen är maktkontrasten mellan storstad och glesbygd. Där lever vi kvar i en tydlig maktkoncentration hos storstadens elit och ett ekonomiskt resursflöde från glesbygdsområden till centrum. Ett visst återförande av resurser, med en tillägnad moralisk altruism, sker i form av bidrag till arbetslösa, sjukskrivna och till sämre ställda kommuner. I maktmatchen mellan Norrland och Stockholm hävdas argument om både utsugning av naturresurser å ena sidan, och ett otillbörligt samhällsstöd för de norrländska glesbygdsområdena å andra sidan. Oavsett vilket har de historiska politiska besluten fattats av en politisk maktelit placerad långt från de områden besluten berört. Exempel finns i mängder i historien om t.ex. utbyggnad av svensk vattenkraft.

Stratifierad differentiering syns kanske mest tydligt av dessa fyra typer. Makten i samhället beror i stor utsträckning på de egendomar och resurser du innehar, och majoriteten av tillgångarna ägs av en liten ägareelit. En liten elit styr Sverige politiskt och det är inte så stor skillnad mellan partierna, även fast de vill påskina att det är stora avvikelser mellan röd och grön och blå. Att vi skulle ha olika makt baserat på vilken kast vi tillhör är i Sverige inte riktigt acceptabelt att prata om. Vi har inte den synen på människor - åtminstone inte öppet. Samer, finlandssvenskar, tornedalingar och andra minoriteter är inte traditionella kaster med en uttalad nivå i samhället. Däremot påverkas möjligheterna till makt i samhället kraftigt av vilken gruppering du tillhör.

Funktionell differentiering är en parallell typ som syns tydligast där större mängder människor samlas. Det blir lättare att upprätthålla en jämlig rang mellan yrkesområden och roller. Det finns större möjligheter att specialisera sig ännu längre i en riktigt stor stad än vad en mindre stad eller en glesbygdsort ger. Vi ser en stor åtskillnad av yrken utan koppling till de traditionella normerna som präglade tidigare samhällen med mer sammanvävda områden. I det funktionellt differentierade samhället kan en präst öppet vara medlem i en mc-klubb, tidningar komma ut på kristna helgdagar, höginkomsttagare träna brottning osv. Vi ser en naturligare samvaro mellan människor inom olika områden och roller via det stora utbud som den stora staden ger. När vi alla får möjligheterna att frigöra oss från de ok som traditionerna innebär kan vi själva välja religion och tro, kulturella impulser, sätt att skaffa sig ekonomiska resurser samt vilka relationer vi vill upprätthålla.

2. Samhällelig historia och Individuell biografi med hjälp av Bourdieu

Ett fält som Bourdieu beskriver det är ”*ett system av relationer mellan positioner besatta av specialiserade agenter och institutioner som strider om något för dem gemensamt*” (Engdahl Larson, 2006:229). Fältet kan vara system av olika typer, t.ex. ekonomi, politik, kultur, religion, rätt, idrott, journalistik osv. Fälten kan innehålla väldigt mycket spel, roller, spänningar och konflikter, men det som enar är att alla inom fältet har en gemensam uppfattning om fältet som sådant, och en gemensam uppfattning att fältet är värt att definiera och beskriva. Politik är till exempel ett fält med stor konkurrens mellan spelarna inom fältet, men där de delar väldigt mycket av de spelregler och föreställningar som fältet byggs upp av.

Ett fält karaktäriseras också av att det finns andra människor som beskriver fältets aktörer och verksamhet, samt bevarar dess produkter (Engdahl Larsson, 2006:229f). Tillsammans med aktörerna skapar och beskriver de fältets historia. Utvecklingen av fältet sker bland annat genom en av de hårdaste striderna inom fältet där de etablerade, de s.k. ortodoxa, håller fast vid sina uppfattningar för att försvara sina positioner (Engdahl Larson, 2006:233-234) och nykomlingarna, de s.k. heterodoxa, som ifrågasätter och utmanar för att skapa sig position inom fältet. För att kunna utmana, protestera och driva fältet framåt måste de heterodoxa dessutom känna till fältets historia.

För att få delta i det sociala spelet inom fältet krävs kapital av olika slag. Kapital är resurser av skilda former och mängden och mixen av kapital påverkar din position i fältet. Det finns generella kapitalformer så som ekonomiskt kapital, socialt och symboliskt. Dessutom finns fältspecifika former som t.ex. religiöst kapital, vetenskapligt, förtroendekapital m.fl. (Engdahl Larsson, 2006:230ff). Det symboliska kapitalet är särskilt viktigt att beskriva. Dels är det mer abstrakt än t.ex. det ekonomiska, men dessutom väldigt viktigt eftersom det kan vara väldigt oreflekterat och ibland osynlig. Det symboliska kapitalet är dels våra attribut i form av utmärkelser, kultur m.m. men också den s.k. sociala kompetensen som Bourdieu också kallar habitus.

Habitus är ett begrepp enligt Bourdieu (Engdahl Larson, 2006:232) vars betydelse innebär att vi inte bara har utomkroppsligt kapital med oss in i fälten, utan också förkroppsligade resurser. Över tid tar vi till oss ett sätt att vara, både i kroppsspråk, tankesätt och känsloliv. Detta habitus påverkar våra möjligheter att agera på i det sociala fältet och möjliggör eller försvårar våra positioner, men habitus påverkas också av den miljö vi lever i och de människor som finns omkring oss. Det är summan av vår socialiseringshistoria som ger oss dessa resurser.

Här möts de olika historierna. Å ena sidan fältets historia med regler, normer, positioner där maktstrider och samspel mellan människor format fältet till det vi ser idag. Å andra sidan den agerande individens historia med dennes socialisering, och som utöver allt övrigt kapital också ger upphov till det habitus som styr agerandet och möjligheterna i fältet så kraftigt. Individens historia formas, men inte alltid helt, av fältet och dess aktörer, och fältets historia byggs upp av alla inblandade aktörer tillsammans och deras samspel. Den samhälleliga historien är sammanflätad med den individuella biografien, och de påverkar varandra i en mycket nära relation.

3. Baumans konsumism och Beck & Giddens reflexiva modernisering

Beck och Giddens - risksamhället

Beck och Giddens beskriver risksamhället (Engdahl Larson, 2006:305ff). Risker skiljer sig från faror i det att faror är yttre hot som vi har svårt att påverka, medan risker är något vi tar när vi fattar beslut och som ingår som parametrar i vårt handlande. Vi har alltid tagit risker, men i risksamhället samlas en mycket stor mängd individuella risktaganden och ger oanade konsekvenser. Konsekvenserna har en global omfattning och gör att risksamhället per definition är en sociologisk makroteori. Engdahl & Larson ger exempel som kärnvapenkatastrofer, växthuseffekten och utrotning av växt- och djurarter för att beskriva de typiska risker med globala konsekvenser som präglar risksamhället. Riskteorin finns inte hos en individ, i en organisation eller i ett land utan dess blotta definition innebär att jordens alla samhällen hänger ihop i en enda stor riskmodell.

Bauman – osäkerhet och obalans

I likhet med Beck och Giddens, men med andra ord, är Baumans beskrivning av det postmoderna samhället präglad av permanent osäkerhet och obalans (Engdahl Larson,2006:296). Denna osäkerhet påverkar oss på en mängd plan. Dels finns en global oordning med färre traditionella konflikter mellan stater. Vi går mot allt fler okontrollerbara maktgrupper som utkämpar krig på ett globalt plan med civila individer i skottgluggen. Denna globalitet har han gemensamt med Beck och Giddens. Förändringar av marknader, avreglering av solidariska välfärdsprogram driver också individen mot ett allt större personligt ansvar för sin egen lycka och framgång, kort sagt sin överlevnad. Familjemönster bryts upp och Bauman anser att det gör effekterna av de sociala skyddsnetens nedmontering än kraftigare eftersom det saknas trygghet i familjen eller i andra lokala relationer.

Beck och Giddens – användning av fler experter

Den reflexiva moderniseringen enligt Giddens (Engdahl Larson,2006:308) sker på två områden. Dels använder sig organisationer av mer experter vilket syns som en *institutionell reflexivitet*, och dels hjälper alla experter och rådgivare i media och de mer och mer differentierade samhällsområdena till att öka den *personliga reflexiviteten*. Med alla möjligheter som omger oss får vi ett ökat reflekterande och fler medvetna val.

Bauman – avskaffandet av experten

En av mina personliga favoriter bland Baumans effekter är förlusten av experten (Engdahl Larson, 2006:296), som innebär att alla förhoppningar om att det finns en tydlig sanning och därmed en expert som någonstans kan hjälpa och stödja fullkomligt grusas. Den ger mig associationer om att den postmodernistiska utvecklingen enligt Bauman liknar den förståelseprocess som jag upplever hos oss alla, att i steget mot en större förståelse försvinner för en stund vissheten och självsäkerheten om det absolut sanna, och ersätts av en ambivalens om det korrekta valet eftersom det plötsligt finns mängder av alternativ.

Med en helt annan infallsvinkel kommer Bauman fram till en liknande slutsats, nämligen den att vi får en ökad individuell reflektion på grund av avsaknad av den tydliga meningen, det uppenbara uppdraget. Individen får samla ihop skärvorna av det moderna och skapa sig sin egen livsvärld (Engdahl Larson,2006:297). Likheten mellan de båda teorierna är dock att den postmoderna världen dels innebär en stark osäkerhet med mycket risk, och därför erbjuder mängder av möjligheter för individen att välja och vraka, men också ett krav eller en förutsättning för den enskilde att tvingas ta ställning och välja väg.

Beck och Giddens – individuell påverkan

Individualisering är enligt Beck & Beck-Gernsheim ett centralt karaktärsdrag i den reflexiva moderniseringen (Engdahl Larson,2006:310-312). De pekar på några exempel på tecken på denna individualisering.

Med avtraditionaliseringen förändras livsformerna och *den personliga identiteten* blir till ett ”reflexivt projekt” där det är individen som styr och själv skapar sina värderingar och sina hela livsstil. Identiteten har blivit oberoende av klasstillhörighet på grund av högre levnadsstandard, tillgång till mer lättillgänglig utbildning samt mer utrymme för fritid som alltihop kombineras med en individuell reflexion som gör valen medvetna och stilen individuell.

Familjerelationer har genom avtraditionalisering blivit mer individuella val. Vi lever inte längre i kärnfamiljens livslånga tvåsamhet utan väljer andra former att leva tillsammans, i samboförhållanden, särboförhållanden, med barnen varannan vecka eller på helger eller inte alls. Det jag upplever som spännande är Giddens perspektiv (Engdahl Larson,2006:311) om en *demokratisering av familjen* som uppstår när alla roller och alla relationer är medvetna reflekterade val, och där vi kan gå in med en större obundenhet i relationen. Det gör att vi kan ägna oss mer åt relationen som sådan, och mindre åt de beroenden som tidigare varit inbyggda och som hämmat dess utveckling.

Sexualiteten lösgör sig från reproduktion på grund av en ökad reflexivitet vilken gör vår sexuella aktivitet mer medveten. Vi tar ansvar för vår njutning, och vi tar med medvetna val ansvar för vår

fortplantning. Det är till och med så att vi kan fortplanta oss utan att ha sex med vår partner, vilket gör de två fenomenen hanterbara var för sig.

I Beck & Beck-Gernsheim postmoderna samhälle påverkas också *arbetslivets* scener. Arbete blir avreglerat och flexibelt och statliga jobb privatiseras. Företagens ägande globaliseras, men arbetskraften förblir lokal. Något vi verkligen ser i Sundsvallsregionen där det blir svårare och svårare att arbeta regionalt eftersom styret sker någon annanstans.

Bauman – individuell påverkan

Som en följd och konsekvens av all osäkerhet i samhällets olika nivåer beskriver Bauman (Engdahl Larson 2006 :298ff) att tendenserna i *arbetslivet* pekar mot en osäkrare situation för individen med kortare anställningar och sämre anställningsskydd. Det minskar betydelsen av yrkeskategori och klass. Viktigare blir rollen som konsument där min förmåga och ställning i konsumtion avgör min position och mina möjligheter. Bauman påstår också att vi måste vara i ständig rörelse i jakten på lyckan. Min egen slutsats är att det är ett sätt att parera de många osäkerheter som han listat ovan. För att undvika de för civila så ödesdigra krigshandlingarna krävs en lättörlighet.

För att undvika att falla när *familjebanden* slits sönder ser vi till att hela tiden söka efter en ny identitet för att röra oss till andra gemenskaper, allt enligt devisen att hellre förekomma än förekommas. Bauman påpekar också att våldet ökar på grund av svagare och osäkrare relationsband, och det gäller familj och närmiljö. Osäkerheten fortsätter i den egna personligheten som i moderna samhällen ofta förknippas med mitt yrke och min klass, men som i postmodernismen tappar sin bärare då yrken blir lättörliga och klasser försvinner. Istället blir vi konsumenter som når personlig tillfredsställelse genom köp av varor eller kroppslig förbättring och njutning.

Både Beck&Giddens och Bauman ser ett mer klasslöst samhälle framför sig. Genom individuella och väl medvetna val skapar individen sin egen person och sitt eget levnadssätt. Bauman beskriver konsumismen med begäret efter njutning och produkter som en stark drivkraft, medan Beck beskriver att vi tvingas in i de medvetna valen eftersom vår socialiserade kunskap underkänns av alla experter och förståsigpåare. Jag upplever att det är en skillnad i drivkraft där Baumas individer vill **till** någonting, och Becks människor vill **från** någonting.

De är eniga om situationen för familjen och de nya konstellationer och sätt att leva som uppstår. Däremot ser de helt olika på resultatet av den här nya medvetenheten och rörligheten. Där Beck&Giddens ser en ljus och demokratisk familjesituation framför sig där vi satsar på relationen, ser Bauman lite mörkare på effekterna och beskriver våldet som uppstår i avsaknad av trygghet och styrka i familjerelationerna. Det är en fascinerande skillnad i åskådning.

Summering

Summan av hela kakan, enligt Beck & Beck-Gernsheim, är att det enskilda livet styrs av ett antal personliga riskscenarier. De har osäkerheten gemensamt med Bauman men beskriver det ur ett riskperspektiv, och drar det globala makrosceariot ner på den individuella mikronivån.

Jag upplever att Bauman är konkretare i sin beskrivning, och att han också har en del idéer och förslag på hur vi ska kunna påverka postmodernismens negativa effekter. Dels genom den personliga reflektionen, men också tankar som medborgarlön på mikronivån till en global världsordning med en statsordning som omfattar hela världen där vi får ett tydlig gemensamt ansvar för utvecklingen och ett solidariskt kännande med alla medmänniskor. I jämförelse känns Beck & Beck-Gernsheim mer konstaterande och i den mån de ser lösningar är de mer abstrakta i termer av ”*demokratisering av demokratin*” eller ”*en politisk tredje väg*”.

Engdahl Oskar & Larson Bengt (2006). *Sociologiska perspektiv*. Studentlitteratur